

מלאכת טוחן [ומידת הבטחון]¹

1. הגדרת המלאכה: גמ' עד: "א"ר פפא האי מאן דפריס סילקא" עד הנקודותיים. וברש"י "מחתכו הדק" כל אחד שואל עצמו האם חיתוך ירקות בעלמא הוא איסור מלאכה? מה גבול החיתוך הדק, או שמא יש הגבלות אחרות המגדירות את חיתוך הירק כמלאכה?
2. ע' פרוש רבינו חננאל (נמצא בדף הגמ' בצד) לסלקא ולסתלא. מה בינו לבין פרוש רש"י?
3. ראה ברא"ש סימן סימן ה שפרש גם את 'סילקא' כמו עצי הדקלים שפרש הר"ח. מה הנימוק של הרא"ש לחלוק על רש"י?
4. כיצד פסק הרמב"ם*? ראה פ"ח מהל' שבת הט"ז?
5. האם יש טחינה באוכלין: ראה תוס' ד"ה האי מאן נסה לשער מדוע דווקא בסילקא שייך טחינה ולא בשאר אוכלין? (להרחבה השווה לתוס' ד"ה אלא לקניבת ירק לקמן קיד:)
6. ראה ר"ן על הרי"ף דף לב. בדפי הרי"ף ד"ה אמר רב פפא. הר"ן מביא את תשובת הרשב"א. האם לפי הרשב"א יש טחינה באוכלין? באיזה אופן אין איסור לדעת הרשב"א במלאכת הטחינה? להרחבה: ראה שלטי גיבורים (בצד שמאל של העמוד) אות ג.
7. שיטת הרמב"ם* בטחינה באוכלין: ראה פ"ז מהל' שבת הל' ה. ובפרק כא הלי"ח. בשני המקומות כתב הרמב"ם "כדי לבשלו". חשוב, מה כוונת הרמב"ם בזה? ע' כס"מ* וראה דיון מעניין בזה בערוך השולחן* סימן שכא ומסקנתו בסיום. כיצד פרש ברמב"ם "מעט לבשלו".
8. טחינה שלא בגידולי קרקע: בשו"ע סימן שכ"א ס"ב פסק "המחתך ירק דק דק חייב משום טוחן" מאידך בהלכה ט פסק "מותר לחתוך בשר מבושל או צלי דק דק בסכין" מה ההבדל? כתב במשנה ברורה שאין טחינה אלא בגדולי קרקע.
9. שוב ראה ברמב"ם פ"ז ופ"ח וגלה דעתו בטחינה שלא בגידולי קרקע. ואם דעתו שיש טחינה שלא בגידולי קרקע כיצד התיר בפרק כא לחתוך את הנבלה (ומשמע שגם דק דק מותר) לפני הכלבים? מהו שכתב שם "...אין טחינה בפירות"?
10. לגבי מימרא של רב פפא בסעיף א "האי מאן דפריס סילקא.." שאלנו מה מיוחד בסלק (כמו שכתב התוס') ראה ברכות לז: סלק הוא מהירקות שאכילתם כפי שהיא ברכתם שהכל ורק אחרי בישול נאכלים כדרכם וברכתם בופה"א.
11. להעמקה: ע' רמב"ם פ"ז לגבי נוסר עצים כתב 'להנות בנסורת שלהם' ובפ"ח לגבי שף מתכת כתב 'כדי ליקח מעפרו' ומקשים שהרי הרמב"ם פסק בדין מלאכה שאין צריך לגופה חייב עליה. ואם צריך לשוף מתכת לחדד את המתכת ולא צריך את הדבר הנישוף מדוע לא יתחייב לדעת הרמב"ם? (ראה רש"י ע"ד: ד"ה ואי חיטייה בסופו. שתולה את הנטחן ממילא במח' ר' יהודה ור' שמעון במלאכה ש"צ לגופה)

רמב"ם הלכות שבת פרק ח הלכה טו

הטוחן כגורגרת חייב, וכל השוחק תבלין וסמנין במכתשת הרי זה טוחן וחייב, המחתיך ירק תלוש הרי זה תולדת טוחן, וכן הנוסר עצים ליהנות בנסורת שלהן, או השף לשון של מתכת חייב משישוף כל שהוא, אבל המחתיך עצים אינו חייב עד שידקדק מהן כדי לבשל כגורגרת מביצה.

רמב"ם הלכות שבת פרק ז הלכה ה

¹ מבוא: בסדר המלאכות של 'סידורא דפת' הבחנו בשני דרכים. האחת היא תהליך הייצור. כאשר כל מלאכה נידונה לגופה וסך המלאכות ע"פ הסדר מביאות אל התוצר. דרך נוספת (נסתרת) היא הסתכלות על המלאכות כתהליך של גילוי. כמו שבמלאכת זורע האדם אינו 'בונה' את הצמח אלא מעניק את התנאים לגילוי - יציאה מהכח אל הפועל. כך גם בשאר המלאכות ניתן להביט באופן מהותי איך כל מלאכה היא מהותית לשלב נוסף של הוצאת הלחם מן הארץ. באופן הזה נקביל את סדר השתלשלות המלאכות ע"פ עשר המידות הידועות בהנהגה העליונה שהם אב הטיפוס לכל תהליך שלם הבא למעלה למטה. לפיכך מלאכת טוחן תהיה קשורה במידת הנצח(?) (או בלשון החסידות: מידת הבטחון)

התולדה היא המלאכה הדומה לאב מאלו האבות, כיצד המחחק את הירק מעט מעט לבשלו הרי זה חייב שזו המלאכה תולדת טחינה, שהטוחן לוקח גוף אחד ומחלקו לגופים הרבה, וכל העושה דבר הדומה לזה הרי זה תולדת טוחן, וכן הלוקח לשון של מתכת ושף אותו כדי ליקח מעפרו כדרך שעושים צורפי הזהב הרי זה תולדת טחינה

רמב"ם הלכות שבת פרק כא הלכה יח

המחחק את הירק דק דק כדי לבשלו הרי זה תולדת טוחן עושה, לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובין לפני בהמה בין דקה בין גסה מפני שנראה כטוחן, אבל מחתכין את הדלועין לפני הבהמה ואת הנבלה לפני הכלבים שאין טחינה בפירות, ומתירין אלומות של עמיר לפני בהמה ומפספס בידו אלומות קטנות אבל לא אלומות גדולות מפני הטורח שבה

כסף משנה הלכות שבת פרק ז הלכה ה

כיצד המחחק ירק וכו'. כתב הרמ"ך ה"ל לפרש דוקא ירק שאינו נאכל חי אבל ירק הנאכל חי כגון שום וכיוצא בו מותר לחתכו כמו הפת כי היכי דלא תיקשי ליה יה"כ שמותר בקניבת ירק וצ"ע, עכ"ל:

ערוך השולחן אורח חיים הלכות שבת סימן שכא סעיף ד

ובדברי הרמב"ם יש עיון דלכאורה משמע מדבריו כפירש"י דמחחק ירק חייב משום טוחן כלומר לחתיכות קטנות דאלו לגדולות הא מצינו שהיו מקנבין ירק ביום הכיפורים מן המנחה ולמעלה [תוס' קי"ד: ד"ה אלא] אבל בפכ"א דין י"ח כתב המחחק את הירק דק דק כדי לבשלו ה"ז תולדת טוחן וחייב לפיכך אין מרסקין לא את השחת ולא את החרובים לפני בהמה אבל מחתכין את הדלועין ואת הנבלה לפי שאין טחינה בפירות עכ"ל ובכאן נראה דדוקא כדי לבשל הירק חייב אבל לאכלו חי מותר וכ"כ רבינו הב"י בספרו הגדול שזהו דעת הרמב"ם ואח"כ כתב דאולי מדרבנן אסור ומדבריו נראה שגם בפ"ח היתה לפניו הגירסא ברמב"ם כדי לבשלו ע"ש אמנם לענ"ד מאד תמוה דמאי נ"מ במלאכת טחינה אם כדי לבשל או שלא לבשל ושמה תאמר מפני שעיקר טחינה הוא בקמח והוא כדי לאפות הא בירושלמי דכלל גדול אומר הן דשחק מלח הן דשחק פלפלין חייב משום טוחן וכי כל מלח הוא לבישול ועוד אומר שם כששחק שום במדוכה חייב משום טוחן וכן המכה על הפשתן חייב משום טוחן והרי חייבים גם בעצים ובמתכת כששפין אותו שקורין פיילין כמ"ש הרמב"ם עצמו ולולי דברי רבינו הב"י הייתי אומר דמ"ש הרמב"ם כדי לבשלו אין כונתו דוקא לבשלו אלא כלומר שמחתכו דק דק עד כדי לבשלו דהמחחק לבישול מחחק דק דק:

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף לח עמוד ב

עולא משמיה דרבי יוחנן אמר: שלקות מברכין עליהן שהכל נהיה בדברו; ואני אומר: כל שתחלתו בורא פרי האדמה, שלקו - שהכל נהיה בדברו; וכל שתחלתו שהכל נהיה בדברו, שלקו - בורא פרי האדמה. בשלמא כל שתחלתו שהכל נהיה בדברו שלקו בורא פרי האדמה - משכחת לה בכרבא וסלקא וקרא;

תלמוד בבלי מסכת יבמות דף סג עמוד א

אשכחיה רבי יוסי לאלהיו, א"ל: כתיב אעשה לו עזר, במה אשה עוזרתו לאדם? א"ל: אדם מביא חיטין, חיטין כוסס? פשתן, פשתן לובש? לא נמצאת מאירה עיניו ומעמידתו על רגליו?

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף נט עמוד ב

מתני'. ואלו מלאכות שהאשה עושה לבעלה: טוחנת, ואופה, ומכבסת, מבשלת, ומניקה את בנה...

זוהר - השמטות כרך א (בראשית) דף רסא עמוד ב

ותא חזי לתתא שבעה עיבדין אית ביניהון, זריע"ה לקבל אימא עלאה הדא הוא דכתיב (בראשית מ"ז) הא לכם זרע, קציר"ה לקבל דרגא דאברהם הדא הוא דכתיב קצרו לפי חסד, דיש"ה בחרוץ לקבל דרגיה דיצחק דעביד דינא ואפריש תבן מההוא בר, דינא אפריש מניה ועבד דינא ברשיעי עלמא וכדין אינהו כמוץ לפני רוח, והאי רוח דא דרגא דיעקב (שם מ"ה) ותחי רוח יעקב ולקבליה זור"ה וההוא מוץ לאשא אתייהיב למיכל, טוח"ן, לקבל דרגא דמשה, ל"ש לקבל דרגא דאהרן, אופ"ה לקבל דרגא דצדי"ק ואתעביד לח"ם בידיו דצדיק בההוא אור דאית בציון הדא הוא דכתיב (תהלים קל"ז) נותן לחם לכל בשר, בקדמיתא לכ"ל ולבתר לההוא אתר דאקרי

